

ॐ

ज्ञान प्रबोधिनी

सौर वैशाख १९३६ चे

मासिक वृत्त

सौर ज्येष्ठ १, शके १९३६ दि. २२/५/२०१४

- ज्ञान प्रबोधिनीच्या शिक्षण प्रणालीत वर्षारंभ, वर्षान्त आणि विद्याब्रत या तीन उपासना महत्वाच्या मानल्या जातात. प्रबोधिनीच्या प्रारंभीच्या कालावधीत याचे स्वरूप कसे होते ते दाखविणारे वृत्त –

वर्षान्त समारंभ

गतवर्षीचा वर्षान्त समारंभ दि. २६ फेब्रुवारी १९६७ या दिवशी पार पडला. हा समारंभ म्हणजे एक वैशिष्ट्यपूर्ण दिवस असतो. सर्व विद्यार्थी पहाटे ६वा. स्नान करून शुचिर्भूत होऊन येतात. आत्यानंतर आसन-मांडी घालून, चित एकाग्र करून सुमारे दीड तास उपासना चालते. दृष्टीसमोर तेजोमय ३० चमकत असतो. एका बाजूला अधर्यू बसलेला असतो. धीरगंभीर स्वरात, गोड आवाजात, वेदातील, उपनिषदातील मंत्र तो गात असतो आणि जमलेले विद्यार्थी, पालक, निमंत्रित तितक्याच श्रद्धायुक्त मनाने ते मंत्र त्याच्या पाठोपाठ गात असतात. सर्वांची मने एका उच्च वातावरणात विहरत असतात. ही उपासना संस्कृत, मराठी, गद्य, पद्य, ध्यान, धारणा, गायत्री मंत्र अशा विविध अंगोपांगातून रंगत जाते. यंदाच्या या कार्यक्रमास गोदावरी साखर कारखान्याचे सुप्रसिद्ध संचालक श्री. करसनंजी सोमय्या हे सहकृतुंब उपस्थित होते.

उपासना झात्यानंतर सकाळी सुमारे ८ वाजेपर्यंत विद्यार्थ्यांची न्याहारी आटोपते. सकाळी ८॥ पासून दुपारी ३॥ पर्यंत सात तास सर्व विद्यार्थी आपापल्या वर्गात बसून मौन पाळून अभ्यास करतात. हा मौनाभ्यास अनुभवण्यासारखा असतो. विद्यार्थी येताना डबे घेऊन येतात अथवा त्यांचे पालक डबे आणून पोहोचवतात. ११ ते १२॥ च्या दरम्यान भूक लागल्यावर डबे उघडून अभ्यास चालू ठेवूनच जेवण उरकावयाचे असते.

मौनाभ्यासानंतर दुपारी ४ ते ६ विविध खेळ होतात. त्यात सर्व विद्यार्थी पूर्ण रमून जातात. खेळानंतर ६॥ ते ८॥ या वेळात वर्षभर केलेल्या अभ्यासाचे अथवा प्रबोधिनीत आलेल्या विविध अनुभवांचे निवेदन असते. यंदाच्या वर्षाच्या निवेदनाच्या कार्यक्रमासही श्री. सोमय्या उपस्थित होते. मुंबईला 'विद्याविहार महाविद्यालय' मध्येही प्रबोधिनीत होणाऱ्या कार्यक्रमासारखे उपक्रम उपयोजिण्याचा मनोदय त्यांनी व्यक्त केला.

या प्रसंगाचे धनिमुद्रण आकाशवाणीच्या पुणे केंद्राकडून करण्यात आले आणि आठवड्याच्या वार्ताचित्रामध्ये ५ मिनिटे त्यातील भाग उद्धृत करण्यात आला.

(वार्षिक प्रतिवृत्त १९६६-६७ मधून)

वर्षान्त समारंभ २०१४

सौर वैशाख २१ (११ मे) रोजी युवती विभागाचा वर्षान्त समारंभ झाला. वर्षभर केलेल्या कामांचा आढावा, कार्यसंकल्प व कृतिसंकल्प अशी फोड करून सविस्तर घेण्यात आला. प्रमुख अतिथी म्हणून प्रचीतीच्या कार्यकर्त्या मा. प्रज्ञाताई पैठणकर यांना बोलावले होते. प्रबोधिनीचे 'कार्यकर्तपणाचे' अनुभव यानिमित्त त्यांनी सांगितले. 'वर्षान्त'च्या ऐवजी 'उत्सर्ग/उत्सर्जन' असे शब्द का वापरले पाहिजेत? उपार्कम (वर्षारम्भ) ते उत्सर्ग आणि उत्सर्ग ते उपार्कम या काळात नित्य व नैमित्तिक कामांचे प्रमाण कशासाठी आणि किंती असले पाहिजे? यावर मा. संचालकांनी मार्गदर्शन केले.

याचप्रमाणे प्रज्ञा मानस संशोधिका, छात्र प्रबोधन, संवादिनी : पुणे, बोरीवली, युवक विभाग, जिजामाता दल यांचेही वर्षान्त समारंभ झाले.

- मा. संचालकांना कार्यकर्त्यांनी वेळेवेळी विचारलेल्या प्रश्नांना मा. संचालक प्रश्नोत्तररूप-चिंतनाद्वारे उत्तरे देत असतात. त्यातील वारंवार येणाऱ्या प्रश्नांपैकी विचारलेला प्रश्न.

प्रश्न : विद्याव्रत संस्कार हा प्रबोधिनीच्या शिक्षण-प्रणालीचे मुख्य सूत्र आहे असे आपण म्हणतो. पण तसे वाटत नाही. तो जास्तीचा, नंतर भर घातलेला, उपक्रम वाटतो. (मुख्य सूत्र कसे आहे ते समजावून सांगावे).

उत्तर : दि. ८ ऑगस्ट १९६२ ला प्रबोधिनीचे शैक्षणिक कार्य सुरु झाले, तेव्हा उत्तम विषय-अध्यापन, सामाजिक जाणीव निर्मितीसाठी विशेष उपक्रम व नेतृत्वगुणविकासासाठी सहली व शिबिरे असे या शैक्षणिक कार्याचे स्वरूप होते. त्यामध्ये क्रमशः सासाहिक व दैनंदिन उपासना, पद्य-गायन, भजन, प्रार्थना, दल, वर्षारंभ उपासना, वर्षान्त उपासना व शेवटी विद्याव्रत संस्कार अशी भर पडत गेली. सुरुवातीला काल-सुसंगत व म्हणूनच काळानुसार बदलू शकणाऱ्या गोष्टी सुरु झाल्या. हल्लुहळू त्यामध्ये काल-निरपेक्ष गोष्टींचा समावेश आपण करत गेलो. त्यामुळे वर वर पाहता विद्याव्रत संस्कार हा नंतर भर घातलेला जास्तीचा उपक्रम आहे असे एखाद्याला वाटणे सहज शक्य आहे.

गेल्या वर्षी लोकपाल विधेयक आंदोलनानंतर गणेशोत्सवात अनेक ठिकाणी गणपतीच्या मूर्तीला आण्णा हजारेंचा वेष चढवलेला होता. १९७७ साली आणीबाणी संपल्यावर गणपतीला जयप्रकाश नारायणांचे रूप दिलेले होते. १९६५ च्या युद्धानंतर लालबहादूर शास्त्रींच्या वेषातला गणपती ही पाहिल्याचे मला आठवते. सोंड असलेले गणपतीचे रूप त्यात स्थिर होते. वरचे पोशाख बदलले. तसे प्रबोधिनीच्या शिक्षण-प्रणालीत सुरुवातीला सुरु झालेले उपक्रम काळानुसार बदलू शकतील. नंतर प्रकट होत गेलेले (भर घातलेले नाही) उपक्रम हळू त्यातील मध्यवर्ती विचार हळू वेगवेगळ्या वेषातील गणपतीच्या मूळ रूपाप्रमाणे स्थिर राहतील.

सूत्र म्हणजे दोरी. तिला लांबी असते. एक उपक्रम म्हणजे एक बिंदू. त्याला लांबी नाही. म्हणून शिक्षण-प्रणालीचे मुख्य सूत्र म्हणून विद्याव्रत-वर्षारंभ-वर्षान्त अशा तीन उपासनांचा एकत्र विचार करण्याची सवय लावून घेतली पाहिजे. या तीन उपासना म्हणजे जणू वाहनाची चॅसी (chassis) आहेत व इतर उपक्रम जणू वाहनाच्या अॅक्सेसरीज (accessories) आहेत. चॅसीवरील क्रमांक बदलत नाही तोपर्यंत अॅक्सेसरीज कितीही बदलल्या तरी वाहन तेच आहे असे मानतात. तसे या तीन उपासना केवळ कर्मकांड म्हणून नाही, तर त्यांच्या आशयासह स्थिर आहेत तोपर्यंत इतर उपक्रम बदलले तरी ती प्रबोधिनीची शिक्षणप्रणाली आहे.

सामूहिक विद्याव्रत संस्कार - २०१४

ज्ञान प्रबोधिनी प्रशालेशिवाय इतरत्र विद्याव्रत संस्कार शिबिर घेताना विविध प्रकारे नियोजन केले जाते. त्यामध्ये डॉबिवली, बोरीवली येथे एक दिवसाचे मैत्री शिबिर, पाच पूर्ण दिवसांचे शिबिर आणि सहाव्या दिवशी संस्कारविधी असे साधारण नियोजन असते. स्थानिक तज्ज्ञ व्यक्तींची व्याख्याने, मुलाखती, चित्रफीती, निवडक लेखांचे गटशः वाचन, चर्चा आणि त्याच विषयांवर आधारित प्रसंग नाट्यांचे वाचन, चरित्र कथन, कल्पक खेळ, मौन संवाद अशी सत्रे योजली जातात. पुण्यामध्ये इतर व्याख्यानांबरोबर उमलत्या वयाशी जुळवून घेताना.... मधील काही व्याख्याने घेतली जातात.

या वर्षी पुढील प्रमाणे संस्कार शिबिरे झाली —

कॅ. द्र	दिनांक	विद्याव्रती	स्थळ	आचार्य
१. डॉबिवली	सौर वैशाख २ ते ६ (२२ ते २६ एप्रिल)	३२	गुरुकुल द डे स्कूल	मा. विवेक पोंक्षे
२. बोरीवली	सौर चैत्र २४ ते २९ (१४ ते १९ एप्रिल) सौर चैत्र २५ ते ३० (१५ ते २० एप्रिल)	११ २३	कॉसमॉस शाळा सुविद्यालय	मा. स्वर्णलता भिशीकर मा. आण्णा ताम्हनकर
३. पुणे :संत्रिका, संवादिनी	सौर वैशाख १ ते ७ (२१ ते २७ एप्रिल)	५२	ज्ञान प्रबोधिनी, पुणे	मा. सविताताई कुलकर्णी स्वामी कृपाघनानंदजी (रामकृष्ण मठ)
४ व ५. विपळून व अंबाजोगाई		— वृत्त उपलब्ध नाही —		

नागरी वस्ती अभ्यासगट : ‘स्फूर्ती’ सळा व प्रशिक्षण केंद्र किशोरी व युवती नेतृत्व विकास शिबिर

ज्ञान प्रबोधिनी, पुणे येथे सौर चैत्र २७ ते वैशाख १ (१७ ते २१ एप्रिल) या कालावधीत पुण्यातील विविध वस्त्यांमधील एकूण ३२ किशोरी व युवतींचे निवासी नेतृत्व विकास शिबिर झाले.

काशीवाडी, पांडवनगर, वडारवाडी, दांडेकर पूल, मातंगवस्ती, जोशीवाडा, लक्ष्मीनगर, कसबा पेठ – तांबटआळी, बालाजीनगर अशा विविध ठिकाणांहून एकूण ३२ किशोरी व युवती सहभागी झाल्या होत्या. शिबिराच्या आयोजनात, तसेच विविध सत्रांमध्ये मार्गदर्शन करण्यासाठी एकूण १८ कार्यकर्त्यांनी सहभाग घेतला.

शिबिराची सुरुवात मातृभूमी पूजनाच्या उपासनेने झाली. या निमित्त व्यक्तिगत कृती-संकल्प मुलींसमोर मांडले गेले. रोज किमान ५ मिनिटे ३५काराचा जप करावा, सप्ताहातून किमान एकदा संत साहित्याचे वाचन, आरोग्यास हानिकारक व्यसनांपासून दूर राहणे असे व्यक्तिगत आचरण संकल्प मुलींना सुचविले गेले.

शिबिरात चेतना व्यायाम व सूर्य नमस्कार शिकविले व सूर्य नमस्कारांचे महत्त्व समजावून सांगितले. प्रज्ञा मानस संशोधिकेतर्फे मुलींच्या मानस-शास्त्रीय चाचण्या घेतल्या गेल्या तसेच व्यक्तित्वगुण चाचणी व नेतृत्वगुण शोधन चाचणी घेतली. त्यानंतर त्यांच्यातील गुण व कोणत्या क्षमतांवर अधिक काम करावे यावर मार्गदर्शन केले.

कला-कौशल्य या सत्रामध्ये कागदाच्या पिशव्या व वारली चित्रकला शिकविली गेली. ‘सुंदर हस्ताक्षर कसे काढावे’ यावर श्री. विनायकदादा माळी यांनी स्वतःचे अनुभव सांगितले आणि मार्गदर्शन केले.

उमलत्या वयातील प्रश्न व समस्या आणि लैंगिक शोषण या आजच्या काळातील अतिशय महत्त्वाच्या प्रश्नावर सौ. साधनाताई सेठिया यांनी एक सत्र घेतले. सत्राच्या सुरुवातीला मुलींनी या विषयावर आधारित प्रसंग नाट्ये उत्तम रितीने सादर केली. ज्ञान प्रबोधिनीत मांडलेला ‘विद्याव्रत संस्कार’ यावर एक सत्र घेण्यात आले. छात्र प्रबोधन मधील उजळली वाट यातील लेखांक-१ चे गटशः वाचन व रसग्रहण करण्यात आले.

सौर चैत्र २८ (१८ एप्रिल) रोजी मुलींची ‘पेशवे ऊर्जा उद्यान व सारसबाग’ येथे सहल आयोजित करण्यात आली. पेशवे उद्यानात ‘साहस खेळ’ खेळत मुलींनी त्यांच्यातील साहस या नेतृत्व-गुणाचा परिचय दिला. सारसबागेत श्री गणेशाचे दर्शन आणि गणेश मूर्तीच्या संग्रहालयाला भेट असाही कार्यक्रम झाला. यानंतर सारसबागेतील हिंखळीवर बसून भेळीचा आनंद सर्वांनी लुटला. याच सोबत सार्वजनिक ठिकाणी अस्वच्छता न करण्याचा आदर्श व्यवहार मुलींनी अनुभवला. .

वैद्य प्रथाग सेठिया आणि त्यांच्या सहकारी यांनी मुलींची आरोग्य विषयक तपासणी केली. मुलींचे वजन बघितले गेले. मुलींच्या खाण्या-पिण्याच्या सवयी, काही आरोग्य विषयक तक्रारी अशी माहिती व तपासणी केली गेली. या सर्व तपासणीच्या आधारे काही मुलींना आयुर्वेदिक औषधे व सर्वांना वैयक्तिकरित्या आरोग्य विषयक सळा दिला गेला.

शिबिरात रोज रात्री मुलींनी दैनंदिनी लेखन करावे असा आग्रह धरण्यात आला. आपल्याला आलेले अनुभव, दिवसभरातले वाचन, माहिती याचा मागोवा घेण्याची ही पद्धत स्वयं-अध्ययन कौशल्य याचाच भाग आहे हे मुलींना समजावून सांगितले. रोज रात्री एकत्रित अभंग गायन करण्यात आले.

शिबिराच्या समारोपाचा कार्यक्रम सौर वैशाख १ (२१ एप्रिल) रोजी सकाळी १० ते ११ या वेळात झाला. ज्ञान प्रबोधिनीचे संचालक मा. गिरीशराव बापट या कार्यक्रमास उपस्थित होते. आठ पालक व दोन अध्यापकही या कार्यक्रमास आवर्जून उपस्थित राहिले. शिबिराचे निवेदन, एक प्रसंग नाट्य, मुलींची मनोगते, पालक व अध्यापकांची मनोगते आणि मा. संचालकांचे मार्गदर्शन असा कार्यक्रम झाला.

निवडक आणि महत्वाचे

शैक्षणिक उपक्रम संशोधिका : वा. ना. दांडेकर शिक्षक प्रशिक्षण केंद्र : ‘रूप पालटू शिक्षणाचे’ निवासी शिबिर सौर १५ ते २० वैशाख (५ ते १० मे) या कालावधीत ज्ञान प्रबोधिनीमध्ये आयोजित करण्यात आले होते. ज्ञान प्रबोधिनीत विकसित केलेल्या अध्यापन पद्धतीवर आधारित हे प्रशिक्षण होते. या शिबिरामध्ये अकोला, नगर, रायगड, ठाणे, मुंबई, सांगली, कोल्हापूर, पुणे येथून आलेल्या एकूण ३४ अध्यापकांचा समावेश होता. ज्ञान प्रबोधिनीच्या अध्यापकांनी शिक्षकांना मार्गदर्शन केले.

बुद्धिमत्ता संवर्धन केंद्र : सौर वैशाख ८ ते १० (२८ ते ३० एप्रिल) या कालावधीत त्रिमितीची किमया, भौमितिक प्रतिकृती तयार करणे या विषयी शालेय विद्यार्थ्यांचे शिबिर आयोजित करण्यात आले होते. या शिबिराला ४१ विद्यार्थ्यांचा सहभाग होता. शिबिराला मार्गदर्शन श्री. विनायक माळी, श्री. सुहास प्रभावळे यांनी मार्गदर्शन केले. एकूण १४ विद्यार्थ्यांचा सहभाग होता. सौर १५ वैशाख (५ मे) रोजी कोल्हापूरचे प्रा. उत्तम तालवर यांनी संग्रहित केलेल्या उत्तम हस्ताक्षरांच्या नमुन्यांचे प्रदर्शन ज्ञान प्रबोधिनी येथे भरविण्यात आले होते.

पूर्वाचल : सौर पौष २२ शके १९३५ ते वैशाख १५ शके १९३६ (१२ जानेवारी ते ५ मे) या कालावधीत अरुणाचल प्रदेशमधील दापेरिजो आणि इटानगर येथील विविध माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांकरिता गणित, विज्ञान याविषयी मार्गदर्शन वर्ग प्रा. स्नेहा भन्साळी यांनी घेतले. दापोरोजी येथे ४० दिवसांमध्ये घेतलेल्या ४ वर्गात १५० विद्यार्थी, तर इटानगरमध्ये ३५ दिवसांमध्ये घेतलेल्या तीन वर्गात १५० विद्यार्थी उपस्थित होते. या चार महिन्यांच्या कालावधीत प्रा. स्नेहा भन्साळी यांनी सामाजिक व शैक्षणिक क्षेत्रात काम करणाऱ्या विविध संस्था, व्यक्ती यांच्या भेटी घेतल्या. तेथील भौगोलिक, सामाजिक, शैक्षणिक, आर्थिक, राजकीय परिस्थिती समजून घेतली.

प्रज्ञा मानस संशोधिका : यावर्षी पुणे विद्यापीठाने प्रज्ञा मानस संशोधिकेचे नाव हे संशोधन केंद्र म्हणून विद्यापीठाच्या यादीत घातले आणि विद्यार्थ्यांना केंद्र निवडीसाठी अधिकृतरोत्या परवानगी दिली. पुणे विद्यापीठाशी संलग्न असलेल्या पदव्युत्तर पदविका अभ्यासक्रमाची वार्षिक परीक्षा झाली.

बालविकासची सुटीतील पुण्यातील तीन शिबिरे सुमारे २०० पेक्षा जास्त मुला-मुलींनी अनुभवली.

स्त्री शक्ती प्रबोधन : शहरी : सौर वैशाख ८ व ९ (२८ व २९ एप्रिल) रोजी ‘वेद उपनिषदे तोंडओळख’ अभ्यास शिबिर झाले. पहिल्या दिवशी मा. विसूभाऊ गुर्जर यांचे ‘संहिता व स्मृतीग्रंथ’ आणि मा. आसावरी काकडे यांचे ‘ईशावास्य उपनिषद’ यावर व्याख्यान झाले, तर दुसऱ्या दिवशी मा. रामभाऊ डिंबळे यांनी ‘उपनिषदे’ आणि मा. सुरुचि पांडे यांनी ‘तैत्तिरीय उपनिषद’ यावर मांडणी केली. या अभ्यास शिबिराला संवादिनीच्या, संत्रिकेच्या आणि ग्रामविकसनच्या मिळून २८ जणी उपस्थित होत्या.

ग्रामीण : इ. ७ वी च्यापुढे शिक्षणाची सोय नसल्याने ज्यांचे शिक्षण थांबणार आहे, अशा २५ मुलींसाठी सौर वैशाख ७ ते ९ (२७ ते २९ एप्रिल) या काळात वेळे येथे शिबिर झाले. बहुतेक सर्व मुलींनी वेळे येथे राहून शिकण्याची इच्छा व्यक्त केली.

दक्षता समिती : फॅमिली कोर्टातील ॲड. स्मिता जोशी व सहकारी वकिलांनी दिघे आली, वेळे येथे दोन तास कार्यक्रम घेतला. त्याला दक्षता समिती सदस्य व इतर मिळून ६० जण उपस्थित होते.

बचतगट मेळावे : ज्ञान प्रबोधिनीच्या जिजामाता प्रबोधन केंद्रासोबत बचत गटांचे काम चालते. त्यापैकी ११ गावातील २०७ गटांचे वार्षिक हिशोब झाले. त्याप्रमाणे चालू गटांची एकत्रित बचत १ कोटी ७७ लाख रु. असून दिलेले कर्ज वाटप ४ कोटी ३६ लाख रु. आहे तर येणे बाकी २ कोटी ३४ लाख दिसते. या व्यवहारात गटांनी ५६ लाख ६४ हजार रु. चे व्याज जमा केलेले आहे. ही आकडेवारी सांगण्यासाठी १२ गावात सभासद महिलांचे मेळावे झाले. त्याला प्रत्येक गावात सरासरी ३० ते ३५ सदस्या उपस्थित होत्या.

छात्र प्रबोधन : जोडीकार्यामध्ये एकंदर १० जोड्या सहभागी झाल्या आहेत. त्यातील तीन जोड्यांची सात कामे पूर्ण झाली आहेत आणि चार जणांची ५ कामे पूर्ण झाली आहेत.

सौर वैशाख २० व २१ (१० व ११ मे) रोजी रामभाऊ म्हाळगी प्रबोधिनी, उत्तानमध्ये वासंतिक संवाद सभा आयोजित केली होती. त्याला विविध नियतकालिकांच्या संपादकांना विशेष निमंत्रित करण्यात आले होते. छात्र प्रबोधनर्तके संपादक महेंद्रभाई सेठिया उपस्थित राहिले होते. वाचन, संस्कृती, मासिकांची वाटचाल, अर्धकारण इ. विषयी अनुभव कथने झाली. अनौपचारिक गण्याही झाल्या. सुमारे ५० सदस्य याला उपस्थित होते. छात्र प्रबोधनच्या २२ वर्षांच्या वाटचालीबाबत, दर्जाबाबत, विस्ताराबाबत, कुमारांच्या जडणघडणीतील योगदानाबाबत खूपजणांनी समाधान, आनंद व कौतुकाची भावना बोलून दाखविली.

विस्तार केंद्र, बोरीवली : सौर वैशाख ६ रोजी (२६ एप्रिल) दुपारी ३ ते ५ या वेळेत संवादिनीचा वर्धापनदिन साजरा करण्यात आला. श्री. दिलीप पोतानीस यांनी हस्तमुद्रेवर व्याख्यान दिले. वर्षभराचा आढावा घेण्यात आला. एकूण उपस्थिती ४२ होती. त्यापैकी भाईंदर येथील संवादिनी उपक्रमातील ६ जणी आल्या होत्या. ‘साद’ हे भित्तीपत्रक गेली ७/८ वर्षे संवादिनीर्तफे तयार केले जात होते. त्यातील काही निवडक विषयांवरील भित्तीपत्रकांचे पुस्तकरूप “साद” या वर्षांच्या वर्धापनदिन मेळाव्यात प्रकाशित झाले.

सौर चैत्र १६ (६ एप्रिल) रोजी सेंट रॉक्स शाळेत कलक्षमता चाचणी झाली होती. त्याचे समुपदेशन चैत्र ३० (२० एप्रिल) रोजी झाले. प्रज्ञा मानस संशोधिकेतून चार समुपदेशक आले होते. समुपदेशन करून घेण्यासाठी १४ मुलांची त्यांच्या पालकांसह उपस्थिती होती.

ज्ञान प्रबोधिनी, हराळी : अध्यापक प्रशिक्षण शिबिर : सौर चैत्र २० ते २२ (१० ते १२ एप्रिल) या कालावधीत विद्यालयामध्ये ‘विचार कौशल्य’ या विषयावर अध्यापक प्रशिक्षण शिबिर झाले. या शिबिरामध्ये एकूण १९ अध्यापकांनी सहभाग घेतला. या शिबिरासाठी मार्गदर्शक म्हणून पुण्यातील प्रज्ञा मानस संशोधिकेतील वा. सुजलताई वाटवे, सौ. सुजाताताई होनप, सौ. ज्योती केमकर व डॉ. दीपक गुप्ते आले होते.

शेती : आंबाफळ काढणी - आपल्या शेतातील आमराईमध्ये चांगला आंबा लागलेला आहे. गेले महिनाभर मराठवाड्यामध्ये वादळवरे व पाऊस सुरु आहे. जास्तीचे नुकसान होऊ नये म्हणून शेतातील हापूस आंबा व केशर आंबा काढण्याचे काम चालू आहे. सध्या जवळ जवळ ८५०० केशर आंबा काढलेला आहे. खरेदीसाठी संपर्क : ८८८८८०२६१४